

6D050200 – Саясаттану мамандығы бойынша (PhD) Философия докторы дәрежесін алу үшін жазылған Нуров Мархаббат Мешитбековичтің «Қазақстандағы зайырлылық пен діндарлық арақатынасын талдау» тақырыбындағы диссертациялық жұмысына отандық ғылыми кеңесшінің

ПІКІРІ

Диссертациялық зерттеу жұмысында қазіргі таңда өз көкейкестілігін жоғалтпай отырған еліміздегі зайырлылық пен діндарлық мәселесіне саясаттанулық талдау жасалып, оның азаматтардың қоғамдық өміріндегі көріністері сипатталған. Автор зайырлылық пен діндарлық арақатынасын жан-жақты зерделеп, оның Қазақстанның саяси жағдайындағы орнын анықтап, тұтастай алғанда елдің тұрақтылық саясатына ықпалының тетіктерін ашқан, зайырлы қоғам құрудың негізгі жолдарын саралап, мемлекеттің қоғамдық қатынастарында орын алатын қарама-қайшылық мәселелерді шешудің жолдарын көрсетіп, осыларды еңсерудің әдіс-тәсілдерін талдаған..

Жаһандану процестері қандай мемлекеттің болмасын даму жолына тікелей әсер етіп, оның қалыптасуының жан-жақты салаларын қамтиды. Осы үрдістерден қарастырғанда, қоғам мен мемлекет арасындағы байланыстың тұрақты, мызғымас қалыпта болуы мемлекеттің даму стратегиясының барынша өміршең, мемлекеттің басты қазынасы адам өмірі мен қауіпсіздігін қамтамасыз етудегі саясатының тұрақтылығы болмақ. XIX ғасыр соңынан басталған мемлекеттердің саяси процестерін діннің әртүрлі эманципация түрлерінен босатылу әрекеттері етек алды. Дегенмен, дінді мемлекеттен бөлгеннің өзінде, оның қоғамдық санаға тигізетін тікелей әсерін жоққа шығару мүмкін емес. Сондықтанда, бұл бағытты әрбір мемлекеттің кешенді қалыптастырған саясаты болуы қажет.

Мәдени-рухани және саяси-әлеуметтік даму кезіндегі адамзат баласының өмір сүріп отырған ортасы – қоғамның мемлекеттік типі зайырлы болып қалыптасуы үшін мемлекеттік билікпен діннің арасындағы байланыстары арнайы зерттеулерді қажет етеді. Оның үстіне әлеуметтік тұрақтылық пен ұлтаралық қарым-қатынастардың зайырлы мемлекеттегі қалыптастыру барысындағы дін ықпалының маңыздылығын жоққа шығару мүмкін емес. Осы тұрғыдан алып қарағанда, еліміздегі мәдени-рухани, саяси-әлеуметтік қарым-қатынастарды реттеуде, халыққа ұсынылып отырған әлеуметтік бағдарламалардағы діннің мәні, сонымен қатар діни жағдайды реттеуде қажеттілігі өзінің қазіргі заманғы рухани әлеуметтік әлемдегі ең өзекті мәселелердің бірі екендігін көрсетеді.

Қазіргі заманда өмір сүрудің тиімді әрекеттерін қарастырған кезде мұсылман елдерінің бұдан зиян көрмейтіндігі сөзсіз, алайда ол үшін жаһанданудың басқа субъектілерімен ұқсас стратегия қалыптастыру қажет. Осындай әдіс аясында Батыстың мұсылман әлемінің рухани ұлттық құндылықтары мен әлеуметтік бірліктерінің бұзылуынан мазасыздануы айқын жағдай, себебі ешбір ұлт осы үдеріс салдарынан болатын қауіп пен мүмкіндіктерден сақтандырылмаған. Сондықтанда қазіргі кездегі

зайырлылықты ұстанатын ел үшін, оның азаматтарының ешбір құқықтары шектелмей, еркін өмір сүруі мен ар-ождан еркіндігін жүзеге асыру өте маңызды мәселе. Қоғам әртүрлі көзқарастармен ерешеленетін адамдар тобының біртұтас бірлестігі болатын болса, сол тұтастықтың қауіпсіздігі мен бүтіндігін сақтайтын мемлекеттік идеология болуы қажет.

Мемлекеттің күш-қуаты мен ғылым мен білімін қалыптастыруда салауатты өмір салтын жасау қажет. Әлеуметтік жағдайы жақсы, білім беру саласы жоғары болған елдің болашағы жарқын. Әлеуметтік бағдарламалар мен білім процестеріндегі діннің алатын өзіндік орны бар. Діни білім беру арқылы зайырлылық қағидасын ұстай отырып, оның біздер үшін керекті жақтарын ашып, осы мәселеден туындайтын міндеттерді анықтау біздің зерттеу жұмысымыздың өзектілігін көрсетеді.

Докторант өз зерттеуінде зайырлылық пен діндарлық мәселелерін зерттеудің теориялық және әдіснамалық аспектілерін зерттеген П. Бергер, Т. Лукман, Н. Луман, Б. Уилсон, Т. Парсонс, Р. Белла, П. Глазнер, Д. Мартин, Р. Старк, К. Доббелер, О. Тшаннан, Ф. Горски, С. Брюс, Д. Эрвье-Леже, Х. Казанова, М. Чавес, Ә. Нысанбаев, Ғ. Есім, З. Шаукенова, Б. Сатершинов, Г. Соловьева, Е. Бурова, А. Косиченко, И. В. Блюм, А. Д. Құрманалиева, Н. Сейтахметова, Қ. Бағашаров, Қ. Шалабаев, Н. Ж. Байтенова, А. Р. Альмухамбетов, Б. Бейсенов, А. Әбдірәсілқызы, Қ. А. Затов, А. К. Артемьев, Д. Сикымбаева, А. Сайлаубекқызы және тағы басқа ғалымдардың еңбектеріне талдаулар жасаған.

Докторанттың зерттеу жұмысы нәтижесінде төмендегідей ғылыми нәтижелерге жеткендігін айтуымызға болады:

- зайырлылық пен діндарлық түсініктерінің сипаттамасы мен тарихи қалыптасуы және саяси астарлары ашылған;
- зайырлылық пен діндарлықты зерттеудің әдіснамалық негіздері жан-жақты қарастырылып, зерделенген;
- әлемдік саяси ой-санадағы зайырлылық пен діндарлықтың заманауи саяси процестерге ықпалы анықталған;
- Алашорда және Кеңес дәуіріндегі зайырлылық пен діндарлық арақатынасының үлгілері мен оның ерекшеліктеріне зерттеу жасалған;
- Қазақстан қоғамындағы діндарлық көріністері анықталып, зайырлылық принциптері ашып көрсетілген;
- зайырлы саясаттың нәтижелері мен оның қоғам өміріне әсері айқындалып, ондағы қарам-қайшылықтар талданған.

Бұл келтірілген дәйектер зерттеу жұмысының ғылыми дәрежелер беру ережелеріндегі талапқа сай орындалғанын дәлелдейді.

«Қазақстандағы зайырлылық пен діндарлық арақатынасын талдау» диссертациялық жұмыс зерттеудің ғылыми теориялық-әдіснамалық негіздерімен, тәжірибелік-эксперимент жұмысының жоспарымен, зерттеу мақсатының міндеттерге сәйкестілігімен алынған бастапқы және соңғы нәтижелердің математикалық-статистикалық әдістерді қолданумен, анықталған мазмұндық фактілер мен оқу-зерттеу және ғылыми-зерттеу іс-

